

References

1. Husynskiy E. N. Vvedenye v fylosofiyu obrazovaniya / E. N. Husynskiy, Yu. Y. Turchanynova. – M. : Lohos, 2001. – 224 s.
2. Klokar N. I. Upravlinnia oblasnym instytutom pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity: teoriia i praktyka : [nauk.-metod. posib.] / N. I. Klokar. – K. : Milenium, 2004. – 218 s.
3. Kuprievych V.O. Tekhnolohiia samovdoskonalennia kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii / V.O. Kuprievych // Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky» Vypusk LXX. Tom 2. Khersonskiy derzhavnyi universytet, 2016. – S. 70-74.
4. Nikolaienko S.M. Kerivnyk navchalnoho zakladu: navchalnyi posibnyk / S.M. Nikolaienko. – Kyiv : NUBiP, 2016. – 172 s.
5. Pokroieva L. D. Prohramno-tsilovyi pilotnyi proekt Kharkivskoho oblasnoho naukovometodychnoho instytutu bezperervnoi osvity «Stvorennia systemy bezperervnoho pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv» / L. D. Pokroieva // Pisliadyplomna osvita v Ukraini. – Cherven 2008 roku. – S. 89-90.
6. Sorochan T. M. Metodichni rekomendatsii shchodo rozvytku profesionalizmu upravlinskoj diialnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity / T.M. Sorochan. – Luhansk : Znannia, 2005. – 66 s.
7. Stepanov P. V. Slovar-spravochnyk po teoryi vospytatelnykh system / P. V. Stepanov // Nauchno-metodycheskyi zhurnal zam. dyrektora shkoly. – 2003. – № 1. – S. 89.

УДК: 378.091.12.011.3-051:63]:502/504

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Катерина Яблуновська,

аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

професійна освіта, екологічна освіта, екологічна компетентність, аграрні заклади вищої освіти, майбутні викладачі-аграрники, принципи формування екологічної компетентності

Реферат

У статті представлено сучасні суперечності формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрного профілю, що зумовлені соціальними, демографічними, економічними й духовними чинниками розвитку особистості. Актуальність обраної теми обґрунтовується наявністю в Україні ознак екологічної кризи, що спонукає вітчизняну педагогічну науку до переосмислення відносин у системі «природа – людина – суспільство» й зумовлює потребу формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників.

Доведено, що процес формування екологічної компетентності у студентів аграрних закладів повинен мати системний характер. Визначено та обґрунтовано сукупність принципів (дидактичних, специфічних та принципів екологічної освіти), що мають бути покладені в основу формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників. Кожному з наведених принципів відведено певне місце в системі екологічної підготовки майбутніх викладачів аграрного профілю. Всі принципи тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені, жоден із них не може бути використаний без урахування вимог інших. Охарактеризовано найбільш ефективні методи формування екологічної компетентності

Увагу акцентовано на важливості формування в аграрних закладах вищої освіти усвідомлення студентами важливості власної причетності до виникнення й вирішення екологічних проблем. Це є основою для формування у них стійкої екологічної позиції і стимулом для подальшої екологічної діяльності.

Постановка проблеми. На етапі сучасних складних і динамічних зв'язків суспільства і навколишнього середовища все більше загострюються екологічні проблеми, що виявляються у соціальній, демографічній, економічній і духовній сферах розвитку як суспільства, так і окремої особистості. Це можна пояснити тим, що всі природні ресурси

є вичерпними, а вплив людини на природу контролювати важко. Сільське господарство – це галузь, що забезпечує людство продуктами харчування. Однак інтенсивний розвиток цієї галузі негативно впливає на ґрунти: мінеральні добрива змінюють їх структуру; вирубування лісу призводить до утворення ярів і розломів; перенасичення вологою розмиває його й заболочує; неконтрольований

випас худоби призводить до витоупування; забруднення середовища отрутохімікатами викликає нові хвороби у тварин, рослин і людей. Людина своєю діяльністю в сільському господарстві трансформує природну екологічну систему. У зв'язку з цим виникає необхідність екологізації сільського господарства. Тому в пошуку шляхів вирішення екологічних проблем відбулося усвідомлення взаємозв'язку між станом природного середовища, розвитком суспільства та змістом освіти. При цьому велику роль відіграє удосконалення системи загальної екологічної освіти та професійної підготовки спеціалістів для роботи в галузі сільського господарства. Нинішня екологічна ситуація істотно змінює роль і значення педагога, зміст його діяльності у подоланні екологічної кризи, підвищуючи міру відповідальності за результати екологічної освіти молодих спеціалістів. Таким чином, постає потреба у формуванні екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрних закладів.

Аналіз останніх досліджень. Праці В. Байденко, В. Бологова, Н. Бібік, А. Вербицького, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Овчарук, Дж. Равена, Ю. Татура, А. Хуторського присвячені проблемі компетентності фахівців. У своїх дослідженнях вони наголошували на тому, що компетентнісний підхід передбачає формування досвіду вирішення різнопланових проблем. При цьому, в якості результату освіти розглядається не сума засвоєних знань, а здатність особистості діяти в конкретних ситуаціях.

Сутність екологічної культури були предметом дослідження М. Дробнохода, Н. Адаменко, А. Дудаш, Л. Кириленко, С. Іващенко, В. Крисаченко, Н. Негруци, М. Хилько. Принципи екологічної освіти, завдання та мету вивчали Н. Авраменко, П. Бачинський, І. Зверев, Л. Некос, М. Бауер, Г. Білявський, О. Мітрясова, С. Павлюченко. Проблему екологічного виховання досліджували О. Вишневський, Л. Вороніна, В. Комендар, Н. Назарова, О. Паньковець.

Особливості формування екологічної компетентності студентів технічних закладів освіти розглядали Н. Єфіменко, Н. Олійник, Л. Лук'янова. Екологічний світогляд

студентів-аграрників досліджувала Н. Негруца. Екологічна компетентність особистості та її розвиток були також предметом наукової уваги українських науковців (О. Гуренкова, О. Колонькова, О. Максимович, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, А. Хрипунова, С. Шмалей) та російських (А. Макоєдова, А. Нестерова, О. Рогова). Водночас відкритими залишаються питання формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрних закладів.

Мета статті – визначити сутність і структуру екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрної галузі та охарактеризувати основоположні принципи її формування у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрного профілю свідчить про наявність деяких суперечностей між: соціальним запитом на підготовку викладачів-аграрників, здатних гуманно освоювати природне середовище, й реальним рівнем сформованості їх екологічної компетентності; високими темпами зростання екологічної інформації та недостатньою ефективністю форм і методів навчання, які застосовуються викладачами та студентами для засвоєння знань; усвідомленням суспільством необхідності формування у майбутніх викладачів-аграріїв екологічних знань і вмінь вирішувати природоохоронні завдання та відсутністю науково педагогічного супроводу цього процесу.

На основі аналізу теорії та практики формування екологічної компетентності викладачів-аграрників можна встановити, що процес формування екологічної компетентності у студентів аграрних закладів вищої освіти повинен здійснюватися системно, враховуючи: соціальне замовлення на підготовку екологічно свідомих та активних педагогів аграрної сфери, мету, завдання, принципи (міждисциплінарності та екологізації знань), зміст, методи й форми екологічної підготовки студентів-аграріїв; етапи та умови формування їх екологічної компетентності; управління процесом формування екологічної компетентності в аграрних закладах освіти.

Соціальний запит на підготовку у закладах вищої освіти аграрного профілю педагогів з високим рівнем екологічної компетентності передбачає формування у студентів-аграріїв професійної компетентності та соціальної відповідальності за наслідки своєї господарської діяльності. До основних складових ефективного формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників можна віднести: екологічну освіту, екологічне виховання, екологічну культуру, еколого-практичну діяльність. Дієвість їх як елементів цілісної системи забезпечується комплексом педагогічних умов, а саме: реалізацією неперервності екологічної освіти в процесі підготовки викладачів аграрної галузі з урахуванням специфіки та вимог спеціальності; відображенням у змісті еколого-освітньої роботи регіональних екологічних проблем, застосуванням відповідного медичного забезпечення всіх циклів підготовки викладачів-аграрників; екологізацією виховної роботи навчального закладу на морально-етичних традиціях для збереження довкілля; спонуканням до формування екологічних знань, поглядів, переконань і норм поведінки студентів.

На основі аналізу широкого кола наукових джерел з'ясовано, що найбільш ефективними методами формування екологічної компетентності студентів є: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, дискусія); наочні (демонстрація, ілюстрація, самостійне спостереження); практичні (вправи, розв'язання екологічних ситуацій виробничого характеру, гра, екологічне проектування). При цьому, провідне місце в освітній підготовці педагогів-аграрників відводиться методу моделювання, що широко застосовується в педагогічних дослідженнях й супроводжується описом різноманітних функцій. До найбільш ефективних форм організації навчання в аграрних закладах освіти можна віднести послідовне залучення студентів до різних видів навчальної та навчально-професійної діяльності, при поступовій заміні виконавчих дій продуктивними, творчими.

Особливе значення для формування екологічної компетентності має саме екоцентрична екологічна свідомість, що

забезпечує розуміння особистістю суті екологічних проблем, їх природи й джерел розвитку, розуміння ролі й можливостей екологічної освіти у розв'язанні екологічних проблем; потреба особисто брати участь у природоохоронних заходах, моральна відповідальність у стосунках із природою; вміння проводити просвітницьку роботу [1]. На противагу екоцентричній, антропоцентричній екологічній свідомості характеризується протиставленням людини, як найвищої цінності, і природи, як її власності. У цьому випадку природа розглядається як об'єкт односторонньої дії людини, а характер її мотивів і цілей щодо природи носить прагматичний характер [1; 6-7].

Важливим у процесі формування екологічної компетентності є усвідомлення особистістю власної причетності до виникнення й вирішення екологічних проблем. Це є підґрунтям для формування екологічної позиції особистості [2] і стимулює її діяльність із збереження довкілля. Для формування екологічної компетентності майбутнього викладача-аграрника певне значення має також визначення сукупності підходів до навчання, спрямованих на здобуття студентами екологічних знань, умінь та навичок, а також на розвиток особистості студента як майбутнього учасника професійної аграрної діяльності.

З'ясовано, що у формуванні екологічної компетентності майбутнього викладача-аграрія розрізняють три можливі моделі: багатопредметну, однопредметну та змішану. Багатопредметна модель, передбачає глибоку екологізацію змісту в логічній побудові традиційних навчальних предметів як природничо-наукового, так і суспільно-гуманітарного циклів. У різноманітні предмети викладаються знання, які пов'язані з розкриттям поняття «середовище», осмисленням цього поняття як інтегрованого за допомогою специфічних для кожного предмету методів навчання; забезпеченням засвоєння цього поняття за допомогою різноманітних прийомів і форм навчання. Однопредметна модель передбачає вивчення екології в межах самостійного предмета. Виокремлення самостійного курсу екології має позитивні та негативні аспекти. Останні

пов'язані з небажаною локалізацією та фрагментарністю екологічних знань у свідомості студентів. У такому предметі найбільш необхідним є пошук оптимального обсягу будови всього змісту навчального матеріалу. У змішаній моделі зміст екологічних знань добирається з урахуванням особливостей традиційних навчальних предметів, які передбачаються для кожного етапу навчання.

З огляду на нашу мету, постає необхідність визначення й обґрунтування певного набору принципів, що мають бути покладені в основу формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграріїв. В.О. Сластьонін стверджує, що принципи педагогічного процесу «відображають основні вимоги до організації педагогічної діяльності, вказують на її напрям, а в решті-решт допомагають творчо підійти до побудови педагогічного процесу», можна застосовувати систему принципів, враховуючи принципи організації педагогічного процесу [3, с. 78]. В.В. Краєвський наголошує на тому, що необхідно враховувати разом із закономірностями цілі педагогічної діяльності, конкретні умови, в яких відбувається педагогічний процес, вікові та інші особливості студентів, способи створення навчальних та виховних ситуацій [5, с. 95].

У процесі формування екологічної компетентності у майбутніх викладачів аграрної галузі варто зосередити увагу на загально дидактичних принципах (науковості, систематизації, неперервності, індивідуалізації та диференціації, проблемності, свідомості й активності студентів, взаємозв'язку теоретичних знань і практичної діяльності) та специфічних (інтегративності, зворотного зв'язку, професійної спрямованості майбутнього спеціаліста аграрної галузі), а також принципах екологічної освіти (взаємозв'язаного розкриття глобальних, регіональних та локальних екологічних проблем та правових аспектів екологічної взаємодії).

У процесі обґрунтування змістового компоненту формування екологічної компетентності дуже важливим є дотримання

принципу науковості. Даний принцип вимагає, щоб зміст аграрної освіти у вищій школі відповідав сучасним надбанням науки у певній галузі знань, у тому числі екологічних. Необхідно формулювати пізнавальні інтереси у студентів, навчити їх володіти сучасними методами досліджень, систематично залучати до різних форм наукових пошуків, стимулювати інтерес до таких видів діяльності [6, с. 222].

Не менш важливим є також принцип систематизації знань. Системність – невід'ємна властивість теоретичних знань, яка надає їх сукупності цілісного характеру, що забезпечує наявність у свідомості тих, хто навчається, структурно-функціональних зв'язків між елементами наукових знань [7, с. 128]. Цей принцип стосується системної організації мислення, він слугує відкриттю нових способів організації екологічної перетворювальної діяльності щодо засобів захисту організму від екологічної небезпеки. Системність у формуванні екологічної компетентності вимагає синтезу знань з різних наук із подільним глибоким аналізом наукових досягнень. Складовими системи формування екологічної компетентності є суб'єкт пізнання, процес, продукт і мета пізнання, умови в яких пізнавальна діяльність відбувається, розвивається і формується. В системі екологічних знань існує ієрархія понять, без розуміння якої не можуть формуватись системні й цілісні знання [7, с. 128].

Варто також враховувати принцип безперервності. Формування екологічної компетентності охоплює формальну й неформальну екологічну освіту, форми й методи яких різні, а мета одна: підготовка фахівця, здатного визначати, розуміти й оптимально вирішувати екологічні та соціально-екологічні проблеми певного регіону на основі наукових знань, загальнолюдських цінностей і досвіду.

Принцип проблемності передбачає залучення студентів до вирішення проблемної екологічної ситуації, самостійного пошуку знань у процесі навчання, передбачає процес пошуку і розв'язання науково-практичних задач. Гармонійне поєднання науково-дослідної та навчально-пізнавальної діяльності студента в організації навчального

процесу значно підвищує ефективність формування спеціаліста, здатного до творчої праці в певній галузі.

Принцип свідомості й активності передбачає використання у процесі професійної підготовки проблемних методів навчання, які активізують пізнавальну діяльність студента, і тим самим дає позитивний результат у формуванні екологічної компетентності фахівця.

Непересічне значення для формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників має принцип взаємозв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю. Мета і зміст навчання у закладі вищої освіти повинні передбачати не лише виклад науково-теоретичних положень, понять і законів, а й розкривати їх місце та значення в навколишньому світі. Саме тому майбутній викладач аграрної галузі повинен розуміти необхідність засвоєння екологічних знань, умінь і навичок і бачити подальшу перспективу їх застосування в майбутній професійній діяльності.

Необхідно врахувати, що для ефективного формування екологічної компетентності у майбутніх викладачів аграрної галузі використання лише загальнодидактичних принципів недостатньо, тому необхідно використовувати також специфічні принципи навчання. Зокрема, принцип інтерактивності усіх ланок освітнього процесу передбачає те, що екологічна компетентність є багатоаспектним й інтегрованим явищем. Застосування такого принципу суттєво покращує процес формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрної галузі. На даний момент основний акцент з екологічної освіти переноситься на фундаментальні дисципліни науково-природничого спрямування та незначну частину спеціальних дисциплін. Крім того, екологічні знання здебільшого подаються відокремлено від інших, що підтверджує недостатню реалізацію міжпредметних зв'язків. Інтеграція ж розглядається як процес, результатом якого є досягнення єдності й цілісності, погодженості в середині системи, засвоєної на взаємозалежності окремих спеціалізованих елементів.

Принцип зворотного зв'язку полягає у взаємодії суб'єктів освітньої діяльності. Без зворотного зв'язку неможливими є визначення доцільності функціонування системи та її адаптація до нових умов існування. Проте принцип зворотного зв'язку виражається не лише у виконанні й систематичному контролі рішень, але й передбачає ініціативність, активне розуміння та співтворчість. Зворотна ініціатива передбачає наявність у суб'єктів освітньої діяльності почуття громадської відповідальності та відповідальності за свою справу, а також єднання волі й дій викладача та студента.

Принцип професійної спрямованості екологічних знань дає підставу стверджувати, що кожен метод чи прийом навчання, кожне навчальне заняття мають бути спрямовані на майбутню екологічно свідому професійну діяльність шляхом створення навчально-професійних проблемних ситуацій. Реалізація цього принципу може бути здійснена шляхом встановлення міжпредметних зв'язків між фундаментальними природнич-науковими, загальнотехнічними та професійно спрямованими дисциплінами, а також практичною виробничою діяльністю.

Ефективне формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрної галузі можливе також за умови дотримання принципів екологічної освіти. Наприклад, дотримання принципу взаємозв'язаного розкриття глобальних, регіональних та локальних екологічних проблем дає змогу розвивати почуттєву сферу студентів, їх здатність мислити глобально й водночас діяти локально. Цей принцип може сприяти визначенню причин виникнення екологічних проблем, а отже, й неадекватних дій людей, що нехтують екологічними законами. Важливість цього принципу пов'язана з особливостями сприйняття інформації, що ґрунтується на конкретних явищах про факти впливу на навколишнє середовище в певній місцевості, що викликають емоційний відгук і тому краще осмислюються та сприяють усвідомленню місцевих, локальних, регіональних та глобальних проблем, наслідків своєї поведінки й діяльності у довкіллі,

необхідності власної участі у вирішенні цих проблем

Висновок. До основних складових ефективного формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників можна віднести: екологічну освіту, екологічне виховання, екологічну культуру, еколого-практичну діяльність. Дієвість цих компонентів забезпечується комплексом охарактеризованих у статті педагогічних умов. Для формування екологічної компетентності майбутніх викладачів-аграрників важливою є інтеграція

природничо-наукових, соціально-економічних і правових аспектів взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу. Врахування окреслених у статті принципів у процесі професійної підготовки студентів аграрних закладів освіти створює умови для інтеграції екологічних знань у всі сфери людської діяльності й формування екологічної компетентності майбутніх викладачів аграрної галузі за рахунок конструювання змісту навчальних програм, включення екологічних відомостей у відповідні навчальні курси та спецкурси.

Література

1. Дерябло С.Д. Экологическая психология и педагогика / С.Д. Дерябло, В.А. Ясвин. – Ростов н/Д.: Феникс, 1996. – 476 с.
2. Логвінова Я.О. Формування екологічної компетентності майбутнього викладача в процесі вивчення природничих дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я.О. Логвінова. – Кіровоград – 2014. – 20 с.
3. Слостенин В.А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Слостенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
4. Теоретические основы содержания общего среднего образования / под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. – М. : Педагогика, 1983. – 352 с.
5. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студентов высших учебных заведений / В.В. Краевский, Е.В. Бережнова. – М. : Изд. центр «Академия», 2006. – 95 с.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2011. – 486 с.
7. Зорина Л.Я. Дидактические ориентиры в практике обучения естественно – научным дисциплинам / Л.Я. Зорина // Современная дидактика: теория – практике / [под науч. ред. И.Я. Лернера, И.К. Журавлева]. – М. : Изд. ИТП и МИО РАО, 1993. – 288 с.

Реферат

Теоретические основы формирования экологической компетентности у будущих преподавателей аграрных заведений высшего образования

Екатерина Яблуновская,
аспирант Института профессионально-технического образования
НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

профессиональное образование, экологическое образование, экологическая компетентность, аграрные заведения высшего образования, будущие преподаватели-аграрии, принципы формирования экологической компетентности

В статье представлены современные противоречия формирования экологической компетентности будущих преподавателей аграрного профиля, которые предопределены социальными, демографическими, экономическими и духовными факторами развития личности. Актуальность избранной темы обосновывается наличием в Украине признаков экологического кризиса, который побуждает отечественную педагогическую науку к переосмыслению отношений в системе «природа–человек–общество» и предопределяет потребность формирования экологической компетентности будущих преподавателей-аграриев.

Доказано, что процесс формирования экологической компетентности у студентов аграрных заведений должен иметь системный характер. Определена и обоснована совокупность принципов (дидактических, специфических и принципов экологического образования), которые должны быть положены в основу формирования экологической компетентности будущих преподавателей-аграриев. Каждому из названных принципов отведено определенное место в системе экологической подготовки будущих преподавателей аграрного профиля. Все принципы тесно взаимосвязаны и взаимообусловлены, ни один из них не может быть использован без учета требований других. Охарактеризованы наиболее эффективные методы формирования экологической компетентности.

Внимание акцентировано на важности формирования в аграрных заведениях высшего образования осознания студентами важности собственной причастности к возникновению и решению экологических проблем. Это является основой для формирования у них стойкой экологической позиции и стимулом для дальнейшей экологической деятельности.

Abstract

Theoretical bases of forming the ecological competence of the agrarian higher education institutions' future academic staff

Kateryna Yablunovska,

PhD Student of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

KEY WORDS:

professional education, ecological education, ecological competence, agrarian higher education institutions, future teachers-agrarians, principles of forming the ecological competence

The current contradictions in forming the ecological competence of future academic staff of agrarian profile, which are conditioned by social, demographic, economic and spiritual factors of personality development, are enlightened in the article. The relevance of the chosen topic is grounded by the presence in Ukraine of the signs of ecological crisis, prompts domestic pedagogical science to rethink the relations in the system "nature – person – society" and predetermines the need for forming the teachers-agrarians' ecological competence.

It proves that the process of forming the ecological competence among students of agrarian institutions should have system character. The set of principles (didactic, specific and principles of ecological education) are determined and grounded; they should be the basis for forming the ecological competence of future teachers-agrarians. Each of the above principles has a certain place in the system of ecological training of future academic staff of agrarian profile. All the principles are closely interconnected and interdependent; none of them can be used without taking into account the others' requirements. The most efficient methods of forming ecological competence are characterized.

It is emphasized on the importance of forming in the agrarian higher education institutions the awareness of students about the importance of their own involvement in the environmental problems emergence and solution. This is the basis for forming their stable ecological position and stimulus for further environmental activity

References

1. Deryablo S.D. Ekologicheskaya psihologiya i pedagogika / S.D. Deryablo, V.A. Yasvin. – Rostov n/D. : Feniks, 1996. – 476 s.
2. Lohvinova Ya.O. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha v protsesi vyvchennia pryrodnychkh dystsyplin: avtoref. dys. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / Ya.O. Lohvinova. – Kirovohrad – 2014. – 20 s.
3. Slastenyn V.A. Pedahohyka: Ucheb. posobyе dlia stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, E. N. Shyianov; Pod red. V.A. Slastenyina. – M. : Yzdatelskiy tsentr «Akademyia», 2002. – 576 s.
4. Teoreticheskie osnovyi sodержaniya obshego srednego obrazovaniya / pod red. V.V. Kraevskogo, I.Ya. Lerner. – M. : Pedagogika, 1983. – 352 s.
5. Kraevskiy V.V. Metodologiya pedagogiki: novyy etap: ucheb. posobie dlya studentov vysshih uchebnykh zavedeniy / V.V. Kraevskiy, E.V. Berezhnova. – M. : Izd. tsentr «Akademyia», 2006. – 95 s.
6. Kuzminskiy A. I. Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakladiv. – 2-he vyd., ster. – K. : Znannia, 2011. – 486 s.
7. Zorina L.Ya. Didakticheskie orientiry v praktike obucheniya estestvenno – nauchnyim distsiplinam / L.Ya. Zorina // Sovremennaya didaktika: teoriya – praktike / [pod nauch. red. I.Ya. Lerner, I.K. Zhuravleva]. – M. : Izd. ITP i MIO RAO, 1993. – 288 s.